

Latgališu woceleite

Latgali var tikai mīlēt

Kāpēc Latgalē jārotājas tautastērpā?

Egita Terēze Jonāne

Latgales cilvēkam, tāpat kā kurzemniekam vai vidzemniekam, identitātes un kultūrkoda apliecinājums ir tautastērps. Par to saruna ar rokdarbnieci un mājturības skolotāju MAIJU KULAKOVU, kura pati darinājusi sev vairākus tautastērpus un piedalās Vispārējo latviešu Dziesmu svētku tautastērpu skatēs. Lepojamies, ka viņai šogad pasniegta balva «Līvānu Goda pilsonis». Aptaujā savu stāstu par tautastērpu pastāstīja arī lasītāji.

Maija Kulakova Krustpils novada tautastērpus piedalās Dziesmu svētku skatēs.

Maijas Kulakovas stāsts

Maijai Kulakovai jau bērnībā bija vēlētās darināt rokdarbus, un ne jau tāpat vien vai pašas priekam, bet uzsvērt savu piederību Latvijai un dzimtajam novadam. «Par latvieša tautastērpu varam runāt, prātā paturēt 18. gadsimta beigās un 19. gadsimtu. Mani pirmie austie darbi tapa jau skolnieces gaitās tepat Līvānu 1. vidusskolā. Pēc tam apzināti gāju studēt mājturību (pirmā specialitāte man gan ir matemātikas skolotāja) un apzināti iesaistījos Liepājas lie-tiškās mākslas studijā, kurp mani aizveda mana Liepājas Augstskolas rokdarbu pasniedzēja un šīs studijas dalībniece Velta Stepko. Un tikko sajūtām Latvijas brīvības vēsmas, tā radās apziņa, ka katram latvietim ir jābūt savam tautastērpam. Arī es sāku meklēt un pētīt, kas ir raksturīgs manam dzimtajam Līvānu novadam,» pastāstīja Maija.

Viņa vispirms darināja Krustpils kreklus un villaini, iedvesmojoties Marutas Grasmanes (viņa ir tautastērpu centra «Senā klēts» dibinātāja) kursos par tautastērpu, un Maijas darināto var aplūkot Grasmanes grāmatā «Krustpils novada tautastērps». Tad viņa nolēma iesaistīties vispārējo latviešu Dziesmu svētku tautastērpu skatē, tāpēc tapa pirmais tautastērps ar pašas austajiem brunčiem, jostu un pašas izšūto villaini un kreklus un pašas adītājam zeķēm. Nākamajā tautastērpu skatē Maija prezentēja pašas austos Krustpils brunčus, tie ir ļoti dažādi – rūtaini sarkanā, zilpelēki, zaļi dzeltenā salikumā, pastāstīja Maija. Un piebilda: «Nav tā, ka, skatei beidzoties, mērķtiecīgi pētīšu un darināšu kaut ko citu, lai piedalītos tautastērpu skatē atkal. Ja brālītis pateica, ka viņš raksta mūziku tautastērpu skatei, pajokoju, ka man taču vajag ar savu tautastērpu «pa priekšu grozīties». Tāpēc atkal darināju Krustpils novada tautastērpu un atkal piedalījos skatē.»

Jāiestarpina, ka Maija šajās skatēs ir saņēmusi arī godalgas.

Kāpēc tieši Krustpils novada tautastērps, – jautāju Maijai. «Savulaik Līvāni atradās Krustpils apriņķī, un, ja pētām arhīvus, muzejus un literatūru, tad mēs varam atrast, ka, piemēram, villaine vienā vietā ir Līvānu, bet citā – Krustpils. Krustpils tautastērpu pētīju jau ilgi. Apmeklēju Latvijas Vēstures muzeju un Jēkabpils Vēstures muzeju, pārļapoju arī grāmatas «Latviešu tautastērpi». Tāpēc pati esmu darinājusi Krustpils tautastērpus. Ir trīs Krustpils kreklus ar stāvu un blīvi

izšūto apkakli un ir divi Krustpils kreklus ar atlokāmu apkakli, darināti dažādos laikos. Krustpils jostā, tieši tāpat kā Lielvārdes jostā, ir maiņu raksti, turklāt Krustpils josta ir trīsdalīga josta, proti, tai ir maliņa, kur arī mainās raksti. Ja agrāk skatījās, kāds bija tautastērps konkrētajā apvidū, tad šobrīd pievērs uzmanību laika nogriezumam, kurā laikā ko vilka mugurā. Mēs jau arī modi saprotam un vērtējam no dažu gadu desmitu vai pat gadsimta attāluma, toreiz mēs to sapratām citādāk, nekā mēs to saprotam šodien,» pastāstīja Maija.

Šobrīd Maija aizrāvusies ar cimdu pētīšanu un adīšanu. Viņa uzsvēra, ka tautiskie cimdi iederas ne tikai pūrā, ko daļa vai ar ko lielās kāzu dienā, bet arī tautastērpā. Maija pastāstīja: «Sākās ar to, ka, pētot Jēkabpils Vēstures muzeja fondus, atradu ļoti interesantu cimdu, kuram ir nocelti, labiski, kreisiski valdziņi. Piedalījies Pasaules latviešu kongresā ar stāstu par cimdu tradīciju un par cimdu rakstiem, tāpat satiekos ar Pasaules cimdu adītājiem, kuras brauc uz Latviju katru gadu. Mēs esam pieraduši, ka latvietim ir rakstaini un krāsaini cimdi, bet es pētīju, kādi tehniski risinājumi ir izmantoti. Interesanti, ka latvieša cimdos tepat Latgalē var sameklēt gan valnīti vai bārkstiņu, gan jau pieminēto krustoto valdziņu. Cilvēki zina, ka nodarbojos ar rokdarbiem, tāpēc atnes un parāda man vecu cimdu, un tad manī atkal mostas ziņkāre, kā to rakstu varēja dabūt gatavu. Cimdi stāsta arī par latvieša gudrību un spēku. Tā ir milzīga bagātība.»

Atvadoties Maija atgādināja, ka tautastērps parāda mūsu identitāti, mūsu piederību savai tautai, ar to var uzsvērt arī savu unikalitāti, ka esmu īpašs un atšķirīgs. Un katram cilvēkam ir sirds vēlētās apliecināt to un būt piederīgam. Maija atzina: «Kad uzvelku tautastērpu, sajūta ir brīnīšķīga. Esmu laimīga. Visas rakstu zīmes, kas ir latvietim, ir vērstas uz kaut ko labu, tās arī sargā. Gribam to vai negribam, bet rakstu zīmes, kas ir tautastērpā jostās, villainēs, cimdos ieauštas un ieadītas, mūs sasaista ar Kosmosu. Ir skaisti, ka Dziesmu svētku gājienā mums katram ir savs tautastērps, bet tas lielais un vienojošais tomēr ir un būs tautastērps.»

Lasītāju stāsti

Māra: «Tautastērpā aug mana pašapziņa, lepnums un sirdsmiers. Tas dod apzinātu piederību savai tautai, kas ir viena no īsta latvieša pamatvērtībām. Tautastērpā esmu uz-
augusi, jo no pirmās klasītes sāku dejot tautas dejas, vēlāk dziedāt folkloras kopā. Kad uzvelku tautastērpu, tas mani padara piederīgu savai zemei. Tas ir gods un lepnums, kas ļauj izjust neparastu iedvesmas strāvojumus, rada svētku sajūtu. Tautastērps man nozīmē ļoti, ļoti daudz. Uzvelkot tautastērpu, nemanāmi iztaisojas mugura, tiek augsti pacelta galva, smaids ir neizzūdošs, un galvenais – ikviens kļūst lepns par savu zemi, par savu Latviju, par savu novadu.»

Ingrīda: «Man tautastērps vēl top (galvas auts iztrūkst). Šādai domai nobriedu Covid-19 pandēmijas laikā, kad nevarējām dejot tautiskās dejas. Gribēju savu tērpu.»

Meldra: «Man ir latgaļu arheoloģiskais tērps, jo esmu Kroma Kolna bruolistē. Uzvilkt arheoloģisko tērpu – tā ir iespēja pieskarties savām saknēm, lai iegūtu spārnus. Man ir arī etnogrāfiskā tērpa Bērzs galvas brunči, un ir cerība savākt visu pārējo tērpu. Tautastērps dod pašapziņu un pašcieņu. Uzvelkot tautastērpu, vairs nevari iet saliektu muguru un nokārtu galvu, ir jāiztaisojas, it īpaši, nesot arheoloģisko tērpu, kur rotas vien ir pāris kilogramus smagas.»

Iveta: «Tautastērps nav viens kreklis un brunčis. Ar vārdu «tautastērps» saprotam pilnu tautastērpā kompleksitāti. Latgalē pašreiz tautastērpā nēsāšanā jauna mode ievazāta – sabiedrībā iet, uz skatuves kāpt un pat uz pārnovadiem un ārpusauli braukt vienā kreklā. Tas nesaskan ar tautastērpā nēsāšanas kultūru. «Pliks» kreklis ir darba apģērbs. Tas nav goda – iziešanai domāts tērps. Tāpat neiedomājami tautastērpā pūsis bez cepures – iet gājienā un nes, piemēram, karogu... Lai katram savs tautastērps, kas apliecina identitāti! Taču padomāsim un celsim tautastērpā nēsāšanas kultūru Latgalē. Ar tautastērpā mugurā neviens nepiedzimst – tās ir zināšanas, attieksme un pieredze, ko mēs katrs atspoguļojam savā tērpā... Kai sacēja muna baba: «Pa drēbem sajēmit, pa prōtam atlaidīt...». Tikai zināšanas un attieksme var uzlabot tautastērpā nēsāšanas kultūru... Latgales Etnogrāfiskajā vēstniecībā ir izstrādāta lekcija «Tautastērpā nēsāšanas kultūra.»»

Anita: «Man nav personīgā tautastērpā. Bet es savā dzīvē tik daudz esmu dižojusies tanī, turklāt visu novadu un dažu ārvalstu tautastērpus, jo no bērnības deju dažādos deju kolektīvos – pamatskolā, vidusskolā, Daugavpils Universitātes «Laimā», tad skolotāju korī «Latgale», Saunas etnogrāfiskajā ansablī (tagad «Naktineicā»). Man patika uzvilkt tautastērpu konkrētam gadījumam un vietai. Jauki.»

Gunārs: «Sava tērpa nav, bet ir «kroņa». Sāku dejojot 1979. gadā Preiļu kultūras nama jauniešu deju kolektīvā, tagad jau esmu pieaudzis līdz senioru kolektīvam «Dubnava.»»

Zuģicku ģimene, tērpušies tautastērpā, pieskandina svētkus Rīgā un Latgalē

Oskars Zuģickis: «Mūsu ģimene ir aktīvs tautastērpā valkātājs dažādos kultūras pasākumos: gan skatuviskās dejās (kur visi ir vienādi kā inkubatora cāļi), gan folklorā (kur katrs ir individuāls un personība), gan arī citos pasākumos, kur lepni nesam savus tautastērpus kā Līgo svētkos, tā dodoties pat uz prezidenta inaugurācijas balli. Tautastērps ir sirdssiltums, patriotisma balsts un nācijas apvienotājs. Brīžiem māja pārtop meistardarbnīcā, jo ir lietas, kuras tautastērpā gatavojam paši, piemēram, vainagi vai kādi izšuvumi, par tām parasti ir vislielākais lepnums. Pie saviem tērpiem daudzi Latvijā esam tikuši, taču jāatzīst, bieži neprotam tos valkāt, samiksējot tautastērpā detaļas no dažādiem novadiem un reizēm pat laikmetiem. Ierodoties «Mēnesnīcā», kur kopā ar sievu prezentējam Vidsmuižas tautastērpu, nācās secināt, ka Latgales novads ir praktiski nepārstāvēts, un nācās atskārst arī pašam, ka, pat naģeni nesājot, ir jāsaprot, kā to pareizi jāuzliek, jo šķietama parasta cepures materiāla nobīdīšana uz priekšu vai aizmuguri var mainīt piederības gadsimtu. Novēlu katram savu tautastērpu un nēsāsim to pareizi ar lepnumu!»

Jāņa Magdaļenoka un Oskara Zuģicka foto

Šis projekts tiek realizēts ar Valsts kultūrkapitāla fonda mērķprogrammas «Latviešu vēsturisko zemju attīstības programma» finansiālu atbalstu